

KATARZYNA LASKOWSKA

**PRAWNOKARNA REAKCJA NA ZAKŁADANIE,
UCZESTNICZENIE I KIEROWANIE ORGANIZACJĄ
PRZESTĘPCZĄ W ŚWIECIE KODEKSU KARNEGO UKRAINY**

Współcześnie występujący na Ukrainie kryzys społeczno-gospodarczy sprzyja wzrostowi przestępczości, w tym zorganizowanej. Na obszarze kraju obserwuje się wzmożoną aktywność zorganizowanej działalności przestępczej, konsolidację struktur przestępczych, wzrost profesjonalizmu ich uczestników oraz budowanie specjalnego systemu bezpieczeństwa i tworzenie warunków do funkcjonowania zorganizowanych grup i organizacji z pomocą skorumpowanych przedstawicieli władzy, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości¹. Przestępczość zorganizowana osiągnęła tam już pod względem ilościowym i jakościowym taki poziom, na którym między licznymi grupami przestępczymi następuje wzrastająca konkurencja i walki o sfery wpływów. Świat przestępczy ulega przeobrażeniom w celu zbliżenia do legalnej gospodarki². Tak złożona sytuacja w społeczeństwie wymagała prawno-karnej reakcji państwa. Podstawy do przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej na Ukrainie tworzy wiele aktów prawnych, m.in. ustawa o organizacyjno-prawnych podstawach walki z przestępczością zorganizowaną³, ustawa o działalności operacyjno-dochodzeniowej⁴ oraz kodeks karny⁵. Wprawdzie w kodeksie tym dosyć szczegółowo przewidziano wiele rozwiązań dotyczących zorganizowanej działalności przestępczej, ale ze względu na ograniczone ramy opracowania zostanie omówione tylko przestępstwo polegające na zakładaniu, uczestniczeniu i kierowaniu organizacją przestępczą. Najpierw jednak zostaną omówione podstawowe formy organizacyjne przestępczości zorganizowanej na Ukrainie.

**I. POJĘCIE I CECHY GRUPY PRZESTĘPCZEJ ORAZ ORGANIZACJI
PRZESTĘPCZEJ W ŚWIECIE KODEKSU KARNEGO UKRAINY Z 2001 R.⁶**

W części ogólnej kodeksu karnego w art. 28 pkt 3 i art. 28 pkt 4, ustawodawca zawarł podstawowe cechy zorganizowanej grupy i organizacji przestępczej.

¹ Zob. szerzej W.R. Korz, *Organizowanajapriestupnost' i korrupcija w Ukrainie: problemy teorii i praktyki rassiedowanija, Prokurorskaja i Sliedstwienanaja Praktika* 1999, nr 3–4, s. 100–105.

² W. Malyszew, *Anatomija zła, ewolucija negatywnych, socjalnych jawlienij: pryczyny, usłowija, prognozy*, Donieck 2001, s. 306.

³ Закон України „Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” – БілОМОСТі Верховної Раги (BBP), 1993, N 35, ст. 358.

⁴ Закон України „Про операційно-розшукову діяльність” – БілОМОСТі Верховної Раги (BBP), 1992, N 22, ст. 303.

⁵ Кримінальний кодекс України – БілОМОСТі Верховної Раги (BBP), 2001, N 25–26, ст. 131.

⁶ Został on uchwalony 5 kwietnia 2001 r., a wszedł w życie 1 września 2001 r.

W świetle art. 28 pkt 3 k.k. „przestępstwo uważa się za popełnione przez **zorganizowaną grupę**, jeśli w jego przygotowaniu lub dokonaniu uczestniczyło kilka osób (trzy lub więcej), które zorganizowały się w stałą grupę, w celu popełnienia tego i innych przestępstw, zjednoczonych (połączonych) jednym planem, z podziałem ról uczestników grupy, ukierunkowanych na realizację tego planu, znanego wszystkim uczestnikom grupy”.

Na podstawie tego przepisu można stwierdzić, że zorganizowana grupa to stała grupa kilku osób, które uprzednio zorganizowały się w celu przygotowania lub dokonania przestępstw. Grupę taką wyróżniają następujące cechy: 1) występowanie kilku osób (trzech i więcej),⁷ 2) uprzednie ich zorganizowanie i zjednoczenie się w celu przygotowania lub popełnienia dwóch lub więcej przestępstw, 3) stałość tej grupy, 4) opracowanie przez nią planu popełniania przestępstw, podział ról między uczestników grupy nastawionych na jego realizację, 5) znajomość i akceptacja przez wszystkich uczestników grupy założeń tego planu⁸.

Istotnym, szczególnym elementem grupy przestępczej jest jej stałość. Zdaniem ukraińskich prawników,⁹ grupę należy uważać za stałą, jeśli jest ona zwarta i stabilna, a osoby do niej wchodzące mają zamiar popełnienia przestępstwa. Zwartość grupy wyraża się w jej spójności i jednomyślności. Te cechy jako zasadnicze pojawiają się w razie istnienia: stałych, silnych więzi wewnętrznych między uczestnikami, ustalonych reguł postępowania, organizatora (przywódcy), ścisłego określenia roli każdego uczestnika, zgodności działań uczestników, jednego planu przewidującego podział funkcji uczestników grupy i przyjętego do ich wiadomości oraz zaakceptowanego przez nich. Ważną cechą zwartości grupy jest element podmiotowy – jednomyślność uczestników grupy wobec kwestii popełnienia przestępstwa. Wymaga to uświadomienia sobie przez każdego uczestnika poczucia jedności z innymi uczestnikami w celu dokonania przestępstwa. Przy czym zdaniem ustawodawcy motywy mogą być różne.

Drugi element stałości grupy – stabilność – wyraża się w jej trwałości. Przejawia się to w długotrwałości, systemowości i szczegółowości organizacji i funkcjonowania grupy, werbunku nowych członków, utajnieniu swojej działalności, zarówno swoimi siłami, jak i przy pomocy innych osób (np. przez korupcję urzędników państwowych), występowaniu niezbędnych do funkcjonowania grupy środków finansowych oraz innych, jak broń, pomieszczenia¹⁰.

⁷ Liczba ta odróżnia formy przestępczości zorganizowanej od form przestępczości grupowej, w której grupa osób bez wcześniejszego porozumienia i grupa osób po zawarciu porozumienia powinna liczyć nie mniej niż 2 osoby. W ten sposób ustawodawca ukraiński podkreślił jakościowe różnice w stopniu niebezpieczeństwa popełnianych przestępstw. Zwraca na to uwagę W. Naumow, *Nowyj ugołownyj kodeks Ukrainy*, „Gosudarstwo i Prawo” 2002, nr 2, s. 86.

⁸ Niektórzy kryminolodzy ukraińscy (np. G.S. Siemakow, I.M. Dańszin) uważają, że definicja zorganizowanej grupy powinna być poszerzona o następujące elementy: występowanie ustalonych reguł, samofinansowanie, systematyczne popełnianie przestępstw. Zob. G.S. Siemakow, *Kriminologija*, Kijów 2002, s. 81; I.M. Dańszin (red.), *Kriminologija*, Charków 2003, s. 220.

⁹ N.I. Mielnik, N.I. Hawroniuk (red.), *Nauczno-praktičeskiy kommentarij ugołownowo kodeksa Ukrainy*, Kijów 2002, s. 110–111.

¹⁰ Ibidem, s. 111.

Stołość zorganizowanej grupy oznacza więc, że skład członków, ściśle ze sobą powiązanych jest niezmienny, występuje wysoki stopień zorganizowania, jak również jednomyślność przy podejmowaniu decyzji i konsekwencja w prowadzeniu działalności przestępczej.

Z treści art. 28 pkt 4 k.k.¹¹ wynika, że przestępstwo uznaje się za popełnione przez **organizację przestępczą**, jeśli dokonane jest przez stałą, hierarchicznie zbudowaną wspólnotę osób (trzech lub więcej), której członkowie lub strukturalnie wydzielone jednostki (grupy) zorganizowały się po uprzednim zawarciu porozumienia na rzecz wspólnej działalności. Ma to na celu popełnianie ciężkich¹² lub szczególnie ciężkich¹³ przestępstw przez uczestników tej organizacji lub koordynację przestępczej działalności innych osób, lub zabezpieczenie funkcjonowania, zarówno samej organizacji przestępczej, jak i innych grup przestępczych.

Na podstawie tego przepisu za organizację przestępczą należy uznać wspólnotę osób, która jest: 1) stała, 2) hierarchiczna, 3) złożona z trzech lub więcej osób, 4) założona po wcześniejszym porozumieniu członków lub strukturalnie wydzielonej jednostki (grupy) dla wspólnej działalności, 5) celem działalności jest: a) bezpośrednie popełnianie ciężkich lub szczególnie ciężkich przestępstw, b) kierowanie i koordynacja działalności innych osób, c) zabezpieczenie funkcjonowania zarówno samej organizacji przestępczej, jak i innych grup przestępczych¹⁴. Powyższe cechy zostaną poddane bardziej szczegółowej analizie.

Pierwsza z nich – stołość organizacji przestępczej – oznacza: a) ustaloną liczbę jej członków; b) istnienie stałych więzi między członkami takiej organizacji i wzajemnej współpracy między jej strukturalnie wydzielonymi jednostkami; c) występowanie określonego stopnia hierarchicznej podległości w zakresie kierowania lub koordynacji działalności przestępczej członków takiej organizacji lub zagwarantowanie funkcjonowania zarówno samej organizacji przestępczej, jak i innych związanych z nią grup przestępczych; d) zdolność i gotowość każdego członka organizacji przestępczej lub grupy do wypełnienia każdego zadania składającego się na ich wspólną działalność – czyli popełnianie ciężkich lub szcze-

¹¹ Treść art. 28 pkt 4 k.k. Ukrainy brzmi: „Przestępstwo uznaje się za popełnione przez organizację przestępczą, jeśli dokonano go przez stałą, hierarchiczną wspólnotę kilku osób (3 i więcej), której członkowie lub której strukturalne części zorganizowały się po uprzednim zawarciu porozumienia dla wspólnej działalności w celu popełniania ciężkich lub szczególnie ciężkich przestępstw przez uczestników tej organizacji, lub kierowania lub koordynowania przestępczej działalności innych osób lub zabezpieczenia funkcjonowania, zarówno samej organizacji, jak i innych grup przestępczych”.

¹² Przestępstwem ciężkim jest przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do 10 lat (art. 12 pkt 4).

¹³ Przestępstwem szczególnie ciężkim jest przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności powyżej 10 lat lub dożywotnim pozbawieniem wolności (art. 12 pkt 5).

¹⁴ Niektórzy kryminolodzy ukraińscy (np. G.S. Siemakow, I.M. Dańszin) uważają, że definicja organizacji przestępczej powinna być poszerzona o następujące elementy: profesjonalizm i specjalizacja, konspiracja działań, posiadanie wywiadu i kontrwywiadu, wpływ na urzędników państwowych. Zob. G.S. Siemakow, *Kriminologija*, Kijów 2002, s. 81; I.M. Dańszin (red.), *Kriminologija*, Charków 2003, s. 220.

gólnie ciężkich przestępstw. W tym celu nierzadko występuje podział obowiązków między uczestników organizacji przestępczych lub jej grupy¹⁵.

Istotną cechą organizacji przestępczej jest hierarchiczność, która oznacza strukturalną budowę polegającą na wspólnym przywództwie (liderów), ściśle określoną podległość szeregowych członków wspólnoty jej przywództwu (w tym przywódcom strukturalnie wydzielonych jednostek), pionowe więzi (powiązania między wyższymi i niższymi strukturami wspólnoty), występowanie powszechnie znanych zasad postępowania i zapewnienie przestrzegania ich przez uczestników organizacji¹⁶.

Ważny element organizacji stanowi minimum 3-osobowy skład. Osoby te wcześniej doszły do porozumienia w kwestii prowadzenia wspólnej działalności przestępczej i wyraziły na nią zgodę. W świetle przedstawionej definicji za organizację przestępczą można uznać tylko taką wspólnotę, której celem działalności jest popełnianie ciężkich lub szczególnie ciężkich przestępstw. Dlatego też nie można uznać za organizację przestępczą wspólnoty, której członkowie zorganizowali się w celu popełniania przestępstw niewielkiej¹⁷ lub średniej ciężkości,¹⁸ nawet jeśli charakteryzuje ją stała i hierarchiczna struktura. Można ją jedynie rozpatrywać jako zorganizowaną grupę. Natomiast ukierunkowanie na popełnianie przez członków wspólnoty zarówno przestępstw ciężkich (lub szczególnie ciężkich), jak i przestępstw średniej (lub niewielkiej) ciężkości pozwala uznać taką wspólnotę za organizację przestępczą.

Ze względu na cel – kierowanie lub koordynację działalności przestępczej innych osób, do uznania wspólnoty za organizację przestępczą wymaga się stwierdzenia wspólnej działalności uczestników takiej wspólnoty lub jej strukturalnych części, przejawiającej się w organizacji popełnienia (popełniania) przestępstw przez inne osoby, w jego kierowaniu, przygotowaniu i popełnianiu. Przy tym art. 28 pkt 4 k.k. nie przewiduje, żeby taka działalność przestępcza obligatoryjnie miała polegać na popełnianiu ciężkich i szczególnie ciężkich przestępstw. Według tego kryterium przestępstwo powinno być jednak uznane za popełnione przez organizację przestępczą także w takim przypadku, gdy działania sprawcy (sprawców) polegały na kierowaniu lub koordynacji popełniania przez inne osoby (nie uczestników organizacji przestępczej) przestępstw tylko niewielkiej lub średniej ciężkości¹⁹.

Kolejny z celów organizacji przestępczej – zabezpieczenie funkcjonowania zarówno samej organizacji przestępczej, jak i innych grup przestępczych, oznacza stworzenie warunków niezbędnych do funkcjonowania tych wspólnot i prowadzenia przez nie działalności przestępczej. Może ono polegać na finansowaniu takiej działalności, ukrywaniu jej, ochranianiu jej pod względem kontrwywia-

¹⁵ S.S. Jacenko (red.), *Ugołownyj kodeks Ukrainy. Nauczno-praktičeskiej komentarij*, Kijów 2004, s. 60–61.

¹⁶ N.I. Mielnik, N.I. Hawroniuk (red.), *Nauczno...*, op. cit., s. 112.

¹⁷ Przystępstwem niewielkiej ciężkości jest przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do 2 lat lub mniejszą (art. 12 pkt 2).

¹⁸ Przystępstwem średniej ciężkości jest przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do 5 lat (art. 12 pkt 3).

¹⁹ J.J. Kondratiew (red.), *Ugołownoje prawo Ukrainy. Obszczaja czast* \ Kijów 2002, s. 201.

dowczym, prawnym, medycznym, informacyjnym, zagwarantowaniu ochrony osobistej organizatorom i przywódcom organizacji przestępczej lub innych grup przestępczych, legalizacji dochodów uzyskanych niezgodnie z prawem, przeciwdziałaniu poddaniu ich kontroli państwowej oraz pociągnięciu ich uczestników do odpowiedzialności karnej²⁰.

W tym miejscu rozważań należałoby wskazać na różnice pomiędzy omówionymi formami organizacyjnymi. Organizacja przestępcza odróżnia się zatem od zorganizowanej grupy: 1) hierarchicznością świadcząca o wysokim stopniu zorganizowania wspólnoty, 2) ukierunkowaniem na popełnianie ciężkich i szczególnie ciężkich przestępstw, 3) możliwością uznania jej za wspólnotę zorganizowaną nie tylko do bezpośredniego popełniania przestępstw przez jej uczestników, ale i kierowania lub koordynacji działalności przestępczej innych osób lub ochrony funkcjonowania zarówno samej organizacji przestępczej, jak i innych grup przestępczych. Ostatni aspekt świadczy o szerokim funkcjonalnym przeznaczeniu organizacji przestępczej, która w odróżnieniu od zorganizowanej grupy może być tworzona nie tylko dla popełniania przestępstw przez jej uczestników, ale i dla prowadzenia działalności przestępczej o charakterze kierowniczym (koordynacyjnym) i zabezpieczającym.

Organizację przestępczą wyróżnia także to, że może ona składać się ze strukturalnych jednostek. Może zatem powstawać na bazie kilku grup przestępczych lub być wspólnotą takich grup. Jej strukturalne jednostki mogą występować jako grupy (po zawarciu uprzedniego porozumienia) lub grupy zorganizowane. Jednostki te mogą również tworzyć poszczególne osoby, których działalność polega na popełnianiu przestępstw, oraz grupy lub poszczególne osoby zajmujące się kierowaniem (lub koordynacją) działalności przestępczej lub zabezpieczeniem funkcjonowania odpowiednich struktur samej organizacji przestępczej lub innych grup przestępczych²¹.

Uznając szczególne niebezpieczeństwo wynikające z działalności organizacji przestępczych w społeczeństwie, ustawodawca ukraiński spenalizował podstawowe czynności związane z powstawaniem i funkcjonowaniem tych organizacji. Zostaną one omówione poniżej.

II. PRZESTĘPSTWO ZAKŁADANIA, UCZESTNICZENIA I KIEROWANIA ORGANIZACJĄ PRZESTĘPCZĄ (ART 255 K.K.)

Przestępstwo to określone jest w art. 255 w rozdziale IX pt. „Przestępstwa przeciw bezpieczeństwu publicznemu” kodeksu karnego Ukrainy z 2001 r. Przepis art. 255 składa się z 2 punktów²².

²⁰ N.I. Mielnik, N.I. Hawroniuk (red.), *Nauczno...*, op. cit., s. 110–112.

²¹ Na takie różnice wskazują J.J. Kondratiew (red.), *Ugólnowe prawo...*, op. cit., s. 198–200; N.I. Mielnik, N.I. Hawroniuk (red.), *Nauczno...*, op. cit., s. 111–112.

²² Art. 255 pkt 1 brzmi: „Zakładanie organizacji przestępczej w celu popełnienia ciężkiego lub szczególnie ciężkiego przestępstwa, a także kierowanie taką organizacją lub udział w niej, lub udział w przestępstwach popełnianych przez taką organizację, a także organizowanie, kierowanie lub współpraca przy spotkaniu (*schodce*) przedstawicieli organizacji przestępczych lub zorganizowanych grup

Przedmiotem przestępstwa z art. 255 k.k. jest bezpieczeństwo publiczne. Organizacje przestępcze powstające w celu dokonywania przestępstw stanowią potencjalne zagrożenie dla wielu interesów prawnych.

Strona przedmiotowa przestępstwa z art. 255 pkt 1 k.k. wyraża się w następujących formach: 1) zakładanie organizacji przestępczej, 2) kierowanie organizacją przestępczą, 3) udział w organizacji przestępczej, 4) udział w przestępstwach dokonywanych przez taką organizację, 5) organizowanie, kierowanie lub współpraca (pomoc) przy spotkaniu (*schodce*) przedstawicieli organizacji przestępczej lub zorganizowanej grupy w celu opracowania planów i warunków dla wspólnego popełnienia przestępstw, gromadzenia środków materialnych dla działalności przestępczej lub koordynacji działań organizacji przestępczych bądź grup przestępczych. Działania takie można nazwać krótko konsolidacją zorganizowanej działalności przestępczej.

Pierwszy z elementów – „zakładanie organizacji przestępczej”, oznacza całościowość działań polegających na organizowaniu (formowaniu, kształtowaniu, budowaniu) stałej wspólnoty, w formie organizacji przestępczej, w celu popełnienia jednego lub wielu przestępstw. Działania zmierzające do założenia organizacji przestępczej są podobne do czynności zmierzających do popełnienia przestępstwa (poszukiwanie współników, zjednoczenie ich wysiłków, określenie zasad, reguł zachowania członków organizacji). Jednakże główne zadanie stojące przed organizatorem to budowa stałej wspólnoty osób, zjednoczenie ich wysiłków w celu prowadzenia działalności przestępczej. Rozpoczęcie funkcjonowania stałej wspólnoty wymaga ustanowienia więzi, wytworzenia powiązań w działaniach poszczególnych jego uczestników i działalności jego części strukturalnych, uporządkowania i zgody. Stworzenie wspólnoty jest warunkiem koniecznym do osiągnięcia określonych przez organizatora celów takiej działalności²³.

Zakładanie organizacji przestępczej obejmuje zatem, po pierwsze, kryteria ilościowe – występowanie co najmniej 3 osób, zawarcie uprzedniego porozumienia między nimi lub między członkami strukturalnych jednostek organizacji przestępczej, znalezienie specjalistów zajmujących się technicznym zapleczem dla funkcjonowania organizacji przestępczej i łączników dla utrzymywania stałych więzi między uczestnikami takiej organizacji lub jej grupami. Po drugie, występują też kryteria jakościowe – istnienie planu uzgodnionego przez uczestników organizacji przestępczej w celu popełnienia ciężkiego przestępstwa (przestępstw), przyjęcie warunków dotyczących surowej dyscypliny i konspiracji, a także gotowość każdego członka organizacji przestępczej do wypełniania za-

dla opracowania planów i warunków dla wspólnego popełnienia przestępstw, materialnego zabezpieczenia działalności przestępczej lub koordynacji działań zrzeszeń organizacji przestępczych lub zorganizowanych grup, podlega karze pozbawienia wolności na okres od 5 do 12 lat”.

Art. 255 pkt 2 brzmi: „Uwalnia się od odpowiedzialności karnej osobę, oprócz organizatora lub kierującego organizacją przestępczą, za popełnienie przestępstwa, przewidzianego w pkt 1 niniejszego artykułu, jeśli dobrowolnie zawiadomiła ona o założeniu organizacji przestępczej lub udziale w niej i aktywnie współpracowała przy jej wykryciu”.

²³ J.J. Kondratiew (red.), *Ugółownoje prawo...*, op.cit., s. 185–186.

dań będących realizacją jej planu lub programu²⁴. Mówiąc krótko, przez pojęcie zakładania organizacji przestępczej należy rozumieć wszelkie działania ukierunkowane na powstanie organizacji przestępczej.

Kolejny element strony przedmiotowej – kierowanie organizacją przestępczą, obejmuje: realizację wszystkich reguł postępowania, dyscypliny, werbowanie nowych członków wspólnoty, podział funkcji i obowiązków między członków, planowanie konkretnych przestępstw, dbałość o podnoszenie poziomu zorganizowania oraz dbałość o tajność działalności przestępczej. Kierowanie działalnością organizacji polega zatem na: określeniu celów i kierunków takiej działalności oraz konkretnych zadań stojących przed nią, jej strukturalnymi jednostkami oraz poszczególnymi uczestnikami; inicjowaniu prowadzenia określonego rodzaju działalności przestępczej; koordynacji działań uczestników i strukturalnych części organizacji. Rolą przywództwa najczęściej jest wydawanie rozkazów, poleceń, instrukcji, podejmowanie decyzji o zastosowaniu określonych metod i środków w stosunku do członków organizacji niewykonujących poleceń przywódcy lub naruszających przyjęte reguły postępowania²⁵.

Udział w organizacji oznacza przede wszystkim obecność w jej składzie. Osoby stają się uczestnikami organizacji przestępczej od momentu jej ukształtowania (jeśli należą do kręgu osób tworzących organizację) lub od momentu, gdy inni uczestnicy wyrazili zgodę na przyjęcie ich do już funkcjonującej organizacji. Udział w organizacji oznacza też podejmowanie różnorodnych działań i wykonywanie funkcji organizacyjnych. Członek grupy podejmuje działania w interesie organizacji razem z innymi jej uczestnikami lub samodzielnie. Może on występować jako wykonawca (sprawca) poszczególnych przestępstw, planować je i prowadzić działania wspomagające, wypełniać polecenia kierownictwa organizacji. Udział w organizacji nie obejmuje dokonywania działań stanowiących samodzielne przestępstwo. Kwalifikuje się je wówczas na podstawie konkretnych przepisów części szczególnej kodeksu karnego.

Ostatni element strony przedmiotowej przestępstwa z art. 255 pkt 1 k.k., – konsolidacja zorganizowanej działalności przestępczej, oznacza zjednoczenie działalności przestępczej poszczególnych organizacji przestępczych i zorganizowanych grup w celu poprawy ich działalności, polegającą na różnorodnych działaniach ukierunkowanych na przeprowadzenie spotkania (*schodki*²⁶) przedstawicieli takich wspólnot. To przede wszystkim: informowanie o prowadzeniu takich spotkań i zapraszanie na nie ich uczestników, ustanawianie miejsca takich spotkań i określenie zakresu spraw do omówienia i przegłosowania, określenie kręgu zagadnień dotyczących przebiegu spotkania, np. kolejności wystąpień, porządku omawiania spraw, przygotowywania projektów decyzji, rozwiązywania sporów, wynajmu pomieszczeń, środków transportu, łączności, ochrony spotkań²⁷.

²⁴ S.S. Jacenko (red.), *Ugólnyj kodeks...*, op. cit., s. 681–682.

²⁵ Ibidem, s. 186–187.

²⁶ W języku rosyjskim słowo *schodka* oznacza zebranie, zgromadzenie. Natomiast w języku przestępców oznacza ono spotkanie przedstawicieli organizacji i grup przestępczych.

²⁷ N.I. Mielnik, N.I. Hawroniuk (red.), *Nauczno...*, op. cit., s. 730.

Warto tu dodać, że w art. 255 pkt 1 k.k. rodzaj działalności przestępczej nie został skonkretyzowany. Może to być dowolna działalność przestępca, której celem jest popełnienie choćby jednego ciężkiego lub szczególnie ciężkiego przestępstwa, lub działalność związana z dokonywaniem kilku przestępstw. Żadnych innych dodatkowych cech (jak zbrojność, specjalny cel założenia i działalności) prawo w tym przypadku nie przewiduje²⁸.

Przestępstwo uważa się za zakończone wraz z momentem realizacji któregośkolwiek z działań przewidzianych w art. 255 pkt 1 k.k. Przestępstwo zostanie zrealizowane w wyniku działań każdego uczestnika organizacji przestępczej niezależnie od jego roli w jej tworzeniu. Jeśli organizacja popełniła ciężkie lub szczególnie ciężkie przestępstwo, to jej organizatorzy i przywódcy powinni odpowiadać na podstawie art. 255 pkt 2 k.k. i przepisów części szczególnej k.k., która przewiduje odpowiedzialność za dokonanie tego przestępstwa. Inni członkowie powinni odpowiadać na podstawie art. 255 pkt 2 k.k. i za te przestępstwa, w których popełnieniu uczestniczyli. Przy wymiarze kary sąd, na podstawie odpowiednich przepisów k.k., powinien ustalić, jakie konkretne działania każdy z uczestników podejmował²⁹.

Stronę podmiotową przestępstwa charakteryzuje wyłącznie wina umyślna w zamiarze bezpośrednim. Sprawca bowiem zdaje sobie sprawę, że tworzy organizację przestępczą, kieruje nią lub popełnia wymienione przestępstwa i chce je popełnić. Obligatoryjną cechą strony podmiotowej przestępstwa założenia organizacji przestępczej jest cel popełnienia ciężkiego lub szczególnie ciężkiego przestępstwa³⁰. Natomiast przy organizacji, kierowaniu lub wspomaganiu przy spotkaniu (*schodce*) przedstawicieli organizacji przestępczej lub zorganizowanej grupy – celem jest opracowanie planów i warunków wspólnego dokonywania przestępstw, gromadzenia materialnych środków dla działalności przestępczej lub koordynacji działań³¹.

Podmiotem przestępstwa może być osoba fizyczna, która ukończyła 16 lat.

Przestępstwo z art. 255 pkt 1 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności na okres od 5 do 12 lat. Jeżeli zostaną popełnione przez organizację przestępstwa, za które grozi kara nieprzewyższająca 12 lat pozbawienia wolności, stosuje się art. 255 i nie ma potrzeby stosowania kwalifikacji dodatkowej. Jeśli natomiast zostało przez organizację popełnione przestępstwo zagrożone surowszą karą niż przewidziane w art. 255 k.k., to takie działania podlegają kumulatywnej kwalifikacji na podstawie art. 255 k.k. i artykułu przewidującego odpowiedzialność za cięższe przestępstwo³².

Art. 255 pkt 2 k.k. Ukrainy przewiduje specjalny rodzaj uwolnienia się od odpowiedzialności karnej w warunkach zaistnienia określonego (pozytywnego)

²⁸ Ibidem, s. 728–729.

²⁹ S.S. Jacenko (red.), *Ugolownyj kodeks...*, op. cit., s. 682.

³⁰ W.B. Harczenko, *Ugolownojeprawo Ukrainy*, Kijów 2002, s. 176.

³¹ M.I. Bażanow, W.W. Staszis, W.J. Tacij (red.), *Ugolownojeprawo Ukrainy. Osobiennaja czast'*, Kijów 2003, s. 320.

³² Ibidem, s. 320.

zachowania sprawcy po popełnieniu przez niego przestępstwa przewidzianego w art. 255 pkt 1 k.k. Chodzi tu o następujące przesłanki:

- dobrowolne zawiadomienie przez danego sprawcę o utworzeniu organizacji przestępczej i udziale w niej, oparte na własnej woli, dowolnym motywie, dowolnym sposobie przekazania informacji organom władzy. Nie ma przy tym znaczenia, czy organ wiedzę o tym przestępcy i tej organizacji posiadał. Wiadomość będąca podstawą do uwolnienia od odpowiedzialności powinna być dostatecznie pełna, powinna dotyczyć nie tylko faktu utworzenia organizacji, ale i innych faktów związanych z zorganizowaną działalnością przestępczą, tj. miejsca pobytu, składu grupy, metod działalności, sposobów konspiracji, wzajemnych więzi, relacji między uczestnikami, roli każdego z członków, miejsc spotkań przedstawicieli organizacji przestępczej³³. Dobrowolne poinformowanie oznacza zatem przekazanie informacji z własnej, nieprzymuszonej woli, dotyczących działań podejmowanych przez organizację przestępczą dowolnemu organowi władzy państwowej (np. sądowi, prokuraturze, milicji, SBU³⁴)³⁵;
- aktywna współpraca przy wykrywaniu przestępczej działalności polegająca na udzieleniu pomocy funkcjonariuszom organów w neutralizacji działalności organizacji przestępczej lub usuwaniu jej skutków. Przede wszystkim chodzi o przekazanie pełnej i wiarygodnej informacji o organizacji lub jej spotkaniu, złożenie prawdziwych zeznań w czasie przesłuchań i prowadzenia innych czynności śledczych. W takiej sytuacji prawo nie wymaga od byłych uczestników działalności przestępczej podjęcia innych działań, przede wszystkim naprawienia szkody pokrzywdzonym i udziału w operacyjnym rozpracowywaniu organizacji przestępczej;
- złożenie zawiadomienia przez osobę niebędącą organizatorem lub przywódcą organizacji przestępczej, może je np. złożyć szeregowy uczestnik lub uczestnik popełnianych przez nią przestępstw.

Dla przyjęcia kwalifikacji z art. 255 pkt 2 k.k. niezbędne jest łączne wystąpienie wszystkich wymienionych warunków. Uwolnienie od odpowiedzialności karnej na podstawie art. 255 pkt 2 k.k. następuje niezależnie od tego, czy działalność grupy została unieszkodliwiona przez funkcjonariuszy właściwych organów państwowych, o której zawiadomiła osoba, czy zapobieżono zebraniu przedstawicieli organizacji lub zorganizowanych grup. Ustawodawca ukraiński uznał bowiem, że status prawny konkretnej osoby nie może zależeć od efektywności działania funkcjonariuszy organów ścigania. Występowanie warunków przewidzianych w art. 255 pkt 2 nie wyklucza uwolnienia od odpowiedzialności karnej na podstawie przepisów części ogólnej k.k., przede wszystkim w związku z przedawnieniem ścigania lub amnestii.

Art. 255 pkt 2 k.k. nie stosuje się w przypadku popełnienia innych przestępstw związanych z działalnością organizacji przestępczej, przede wszystkim bandy-

³³ N.I. Mielnik, N.I. Hawroniuk (red.), *Nauczno...*, op. cit., s. 731.

³⁴ SBU – Służba Bezpieczeństwa Ukrainy.

³⁵ S.S. Jacenko (red.), *Ugotownyj kodeks...*, op. cit., s. 682.

tyzmu. Omawiana norma nie dotyczy też poszczególnych przestępstw popełnionych przez uczestników organizacji przestępczej – przeciwko życiu i zdrowiu oraz przeciwko własności. Oznacza to, że uwolnienie od odpowiedzialności karnej na podstawie art. 255 pkt 2 k.k. nie powoduje automatycznego uwolnienia od odpowiedzialności karnej za przestępstwa przewidziane przez inne artykuły części szczególnej k.k.³⁶

Po analizie art. 255 k.k. Ukrainy nasuwa się kilka wątpliwości i wniosków. Po pierwsze, wątpliwości i pytania pojawiają się w związku z konstrukcją przestępstwa z art. 255 pkt 1 dotyczącego w zasadzie odpowiedzialności za zakładanie, kierowanie oraz udział w organizacji przestępczej. Zauważalny jest zatem brak czytelnej regulacji dotyczącej odpowiedzialności za zakładanie, kierowanie oraz udział w zorganizowanej grupie przestępczej. Jej brak jest widoczny, tym bardziej, że w części ogólnej k.k. pojęcie „zorganizowanej grupy” występuje (art. 28)³⁷. Z kolei art. 30 k.k. przewiduje już odpowiedzialność organizatorów i uczestników zarówno zorganizowanej grupy, jak i organizacji przestępczej. W obu przepisach wyraźnie podkreśla się rolę zorganizowanej grupy. Wprawdzie w części szczególnej k.k. w art. 255 pkt 1 mówi się o zorganizowanej grupie w aspekcie penalizacji organizacji spotkań przedstawicieli zorganizowanych grup i organizacji przestępczych, co wskazywałoby jednak, że chodzi o karanie tylko tej czynności związanej z grupą przestępczą.

Po drugie, konsekwencją tego jest widoczny w art. 255 pkt 2 brak regulacji dotyczących uwolnienia od odpowiedzialności karnej uczestnika grupy przestępczej. Należy zauważyć, że instytucja ta jest odpowiednikiem instytucji czynnego żalu z art. 259 polskiego kodeksu karnego z tą różnicą, że zgodnie z polskim prawem, organowi muszą być przekazane wszystkie informacje dotąd mu nieznane.

Warto też zwrócić uwagę na jednakowe zagrożenie karą przewidziane zarówno wobec uczestników, organizatorów, jak i przywódców organizacji przestępczej – od 5 do 12 lat pozbawienia wolności. Zarówno dolna, jak i górna granica są dosyć wysokie. W Polsce natomiast występuje zróżnicowanie kar dla uczestników oraz osób zakładających grupę przestępczą i nią kierujących.

Pomimo pewnych niedoskonałości regulacja tego przestępstwa jest niezwykle ważnym instrumentem w walce z przestępczością zorganizowaną. Brak takiego rozwiązania, w poprzednim kodeksie karnym z 1960 r. znacznie utrudniał zwalczanie tej przestępczości organom ścigania i wymiaru sprawiedliwości na Ukrainie.

³⁶ N.I. Mielnik, N.I. Hawroniuk (red.), *Nauczno...*, op. cit., s. 731–732.

³⁷ Należy w tym miejscu wyjaśnić, że definicja zorganizowanej grupy i organizacji przestępczej jest częścią składową przepisów regulujących odpowiedzialność za współdziałanie sprawców. Ukraińskie prawo karne przewiduje 2 formy współdziałania: proste i złożone. Elementem współdziałania prostego jest grupa osób bez uprzedniego porozumienia (art. 28 pkt 1) i grupa osób po wcześniejszym zawarciu porozumienia (art. 28 pkt 2). Natomiast elementem współdziałania złożonego jest zorganizowana grupa (art. 28 pkt 3) i organizacja przestępcza (art. 28 pkt 4). W związku z tym ustawodawca powinien jasno uregulować także odpowiedzialność za działalność w zorganizowanej grupie przestępczej.

REACTION IN THE AREA OF PENAL LAW ON ESTABLISHING, PARTICIPATING AND LEADING OF CRIMINAL GROUP IN THE UKRAINIAN PENAL CODE

Organized crime in Ukraine presently constitutes a serious problem, which requires a reaction of the government in the area of penal law. Consequently, the Ukrainian Penal Code of 2001 includes (along a number of other regulations) a provision that penalizes establishing, participating in, and leading a criminal organization (Art. 255 of PC).

In order to better explain this provision, first the terms “criminal group” and “criminal organization” were discussed (Art. 28 items 3 and 4). Their quantitative (three or more persons) and qualitative (organized nature, permanence, planning, division of tasks) features were indicated. This was a basis for the demonstration of differences between the two types of organization.

By using the statutory features, a crime covered by Art. 255 of PC of Ukraine was then discussed. Particular attention was paid to the objective aspects of the crime, in order to demonstrate its complexity. Also, the provision of Art. 255 item 2 was presented, which allows for the possibility to become relieved of the penal responsibility for the commission of the crime under Art. 255 item 1. The premises for using this institution, among others informing appropriate government bodies of the establishment of a criminal organization and participation in it, as well as an active cooperation in detecting its criminal activities.

In the conclusion, several remarks and doubts were expressed, concerning the regulation in question. This constituted a reference to Polish regulations, and an indication of a lack of clear rules on establishing, leading, or participating in an organized criminal group.